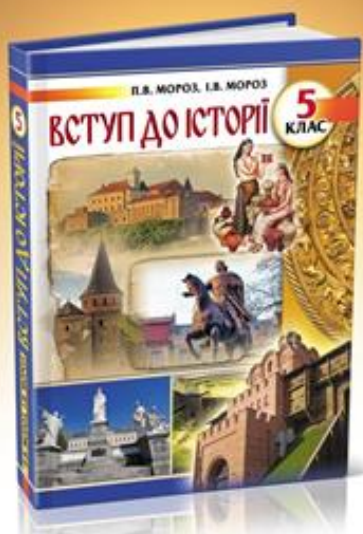

РЕАЛІЗАЦІЯ ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПІДХОДУ В ШКІЛЬНОМУ ПІДРУЧНИКУ «ВСТУП ДО ІСТОРІЇ» ДЛЯ 5 КЛАСУ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

*Мороз Ірина
наук. співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

Реалізація дослідницького підходу в шкільному підручнику «Вступ до історії» для 5 класу закладів загальної середньої освіти

Автори:

*Мороз Петро Володимирович –
кандидат педагогічних наук, старший
науковий співробітник відділу
суспільствознавчої освіти Інституту
педагогіки НАПН України*

*Мороз Ірина Володимирівна –
науковий співробітник відділу
суспільствознавчої освіти Інституту
педагогіки НАПН України*

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ

Дослідницька діяльність – це вид навчальної діяльності, який ґрунтується на певній самостійності учнів у розв'язанні творчого (дослідницького) завдання із завчасно невідомим рішенням і спрямований на відкриття учнем суб'єктивно нових знань і способів дій.

Дослідницький підхід має ґрунтуватися на опрацюванні в процесі навчання історії різноманітних джерел інформації.

РЕАЛІЗАЦІЯ ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПІДХОДУ В ПІДРУЧНИКУ

Елементи дослідницького навчання в підручнику:

- проблемна подача матеріалу;
 - розвиток навичок формулювання припущень, гіпотез;
 - формування вміння роботи з різноманітними джерелами інформації - навчальний матеріал, історичні джерела, історичні пам'ятки;
 - сприяння розвитку в учнів здатності займати дослідницьку позицію;
 - орієнтація навчального процесу на отримання певного освітнього результату учнями.
- Міні-проект «Історичними стежками рідного краю».**

Синтез очікує
 «Тоді був неурожай, засуха. А ще відбирала влада те, що виростили люди... Забирали зерно, продукти, дивилися по горішках, яка сіна — і г'дрили або вилупали. Природили щоденно... Люди від них усіх ковали, заночували. Але сказати було неможливо. Вони шукали із шовтолми, перекладали геть усі. Люди їли, що було: в полі марили картоплю, мишей, катів, липові листки, корці, в'яди, гриби, іванів, відрастки від калини, всі підікали або їли сороми. Всі підодували. Дуже багато вмарило людей, цілими сім'ями. Хавали із підкалками. На них нема ні хреста, ні пам'ятника. Іх вгадуєть ті, хто зостав живим. В їх смерті в вічно лише владу».
 — Станіслав Іванович Даричко, 2022 р. н., село Ласарівка Житомирської обл.

Фірма 4. Національний музей «Меморіал пам'яті жертв Голодомору в Україні» (м. Київ)

Завдання: На основі тексту підручника та ілюстрації підготуйте відповіді на запитання: Як події Голодомору відображені в експозиції та пам'ятках Національного музею «Меморіал пам'яті жертв Голодомору в Україні»? Як пошути висловити у вас емоції та пам'ятки музею?

А. Скульптура автора при вході та «Сана пам'ят'» вдалі

А. Скульптурна композиція «Дження з колосами»

Реалізація дослідницького підходу через практичні заняття та роботи

Під час практичних занять учні виконують пізнавальні і дослідницькі завдання. Основна мета таких завдань - формування предметних компетентностей, дослідницького типу мислення, практичних умінь і навичок здобуття суб'єктивно нових знань з історії. Їх виконання передбачає використання учнями різноманітних джерел інформації - текстові, візуальні, довідкові матеріали, запитання і завдання, Інтернет-ресурси, фонди музеїв, місцеві історичні пам'ятки та ін.

Міні-проект «Історичними стежками рідного краю»

1. Вивчення теми «Історія України»
 Вивчити історичні джерела, які стосуються теми «Історія України» та «Історія України».

2. Практичне завдання «Історія України»
 Вивчити історичні джерела, які стосуються теми «Історія України» та «Історія України».

3. Практичне завдання «Історія України»
 Вивчити історичні джерела, які стосуються теми «Історія України» та «Історія України».

1. Вивчення теми «Історія України»
 Вивчити історичні джерела, які стосуються теми «Історія України» та «Історія України».

2. Практичне завдання «Історія України»
 Вивчити історичні джерела, які стосуються теми «Історія України» та «Історія України».

3. Практичне завдання «Історія України»
 Вивчити історичні джерела, які стосуються теми «Історія України» та «Історія України».

1. Вивчення теми «Історія України»
 Вивчити історичні джерела, які стосуються теми «Історія України» та «Історія України».

2. Практичне завдання «Історія України»
 Вивчити історичні джерела, які стосуються теми «Історія України» та «Історія України».

3. Практичне завдання «Історія України»
 Вивчити історичні джерела, які стосуються теми «Історія України» та «Історія України».

Диференціація завдань в підручнику

3. Практична робота «Історико-географічні регіони на карті України»

Працюємо у парі

1. Уважно проаналізуйте карту «Історико-географічні регіони України». Висловіть свої історико-географічні регіони, де ви проживаєте. Покажите на контурній карті його розташування.
2. Покажите на контурній карті два-три регіони (за власним вибором або ті, які ви вважали чи будете вважати).
3. Обміняйтеся історіями/свідченнями про карті контурних карток. Обідьте на обговоренні практичну роботу. Поділіться враженнями від практичної роботи.

Перевірте засвоєне на уроці

ВІДПОВІДЬ Що таке історико-географічний регіон?

РОЗУМІЮ	ВІДПОВІДЬ	ВИСЛОВЛЮ ДУМКУ
1. Як історико-географічний регіон впливає на територіальну організацію території України та чому вона різноманітна?	Здійняють аграрну та індустріальну насадження території України або іншого країнознавчого регіону України (за власним вибором). Обміняйтеся на карті з його назвою/назвами. Як історико-географічний регіон має унікальний характер?	1. Поясніть, чому історико-географічний регіон не об'єднується з іншими сучасними адміністративними областями. Своєю думкою обґрунтуйте. 2. Висловіть судження, чому мапа України на історико-географічний регіон має унікальний характер.

ЗВ'ЯЗОК ІЗ СЬОГОДНІМ

Спробуйте використати, як приклад, історико-географічний регіон, на території якого ви проживаєте, вивчаючи на карті, історію, культуру та інші його характеристики.

Додатковий матеріал

61

Методичний апарат дає можливість вчителю диференціювати роботу з учнями.

В підручнику є завдання як для індивідуальної роботи, так і для роботи в парах та групах.

Зверніть увагу на диференціацію завдань наприкінці кожного параграфу. Завдання в рубриках «Знаю», «Вмію», «Розумію» спрямовані на досягнення результатів навчально-пізнавальної діяльності, що зазначені в навчальній програмі; в рубриці «Висловлюю думку» - на розвиток критичного мислення.

Завдання в рубриці «Зв'язок з сьогоденням» допоможуть пов'язати навчальний матеріал з сучасністю та орієнтують учнів до застосування знань і вмінь у повсякденному житті.

Ілюстративному матеріалу відведено вагомому роль у реалізації провідних функцій підручника

Інформаційна та мотиваційна функція

ПОКАЖЧИК ПАМ'ЯТОК, ПАМ'ЯТНИКІВ

 > Пам'ятник князю Богдану Хмельницькому (м. Київ)
 с. 37, 103-104

 > Пам'ятник князю Богдану Хмельницькому (м. Київ)
 с. 101-102

 > Софійський собор (м. Київ)
 с. 104-105

 Данило Галицький
 с. 36, 106-107

 > Пам'ятник князю Данилу Галицькому (м. Львів)
 с. 106-107

 Богдан Хмельницький
 с. 36, 50, 106-111, 129

 > Пам'ятник Богдану Хмельницькому (м. Київ)
 с. 108-109

 > Рідний дім Богдана Хмельницького (м. Чигирин)
 с. 110-111

 > Хмельницький палац (м. Валківський)
 с. 111-112

ТА ІСТОРИЧНИХ ДІЯЧІВ

 Михайло Грушевський
 с. 114-115, 145

 > Пам'ятник Михайлові Грушевському (м. Київ)
 с. 114-115

 > Пам'ятник Грошеву Костю (Чернівецька обл.)
 с. 115-117

 > Національний музей «Історія українців в Європі» (м. Київ)
 с. 118-120

 > Національний історико-меморіальний заповідник «Богдан Хмельницький» (Київ)
 с. 124-126

 > Музей «Історія українців в Європі» (м. Київ)
 с. 123-124

 > Музей «Історія українців в Європі» (м. Київ)
 с. 129

 > Музей «Історія українців в Європі» (м. Київ)
 с. 124-126

Ілюстративний матеріал та текст підручника

< Експозиція «Поділля» Національного музею народної архітектури та побуту України. На фото — хата з с. Пулі Чечельницького району Вінницької області [1882 р.] та церква з с. Зелене Луцького району Тернопільської області [1817 р.]

Довідатися про особливості розвитку кожного регіону можна в музеях народної архітектури та побуту, музеях і центрах народного мистецтва, етнографічних музеях, музеях стародавнього побуту і народних ремесел. Відвідати їх, як завжди побачити типи жителів, хатні начиння, знаряддя праці, одяг, твори народно-то мистецтва того чи іншого регіону в різні часи.

Найбільше пам'яток про життя та побут населення України зберігається в Національному музеї народної архітектури та побуту України (розташований у селі Паросіві на лівокарпатській околиці Києва) та Національному історико-етнографічному заповіднику «Перемога» (Перемога-Хмельницький, Київська обл.).

Також радимо подорожувати Україною, відвідувати музеї, де співробітники дадуть ціннішу інформацію про свій край, його історію та особливості.

> Традиційні костюми Східного Поділля (жіноруч) та Східного Полісся (чоловіоруч) кінця XIX — початку XX ст. (районні музеї)

Працюємо у парі

Розділіть ілюстрації, присвячені українському селу XIX — початку XX ст., та порівняйте їх з текстом підручника. Визначте особливості забудови українського села у цей період.

А. Вітряк з селу Турків (Турківський район) та Воскресінська церква в селі Костирів А. (Львівська область). Національний музей народної архітектури та побуту України

Основним типом традиційного сільського житла в Україні була хата. У різних регіонах були свої особливості в будівництві та оздобленні хат. Переважно це заглиблені, білі зони й усеорядні, будівлі під солом'яним чи очеретяним дахом. Хати пізнішої частини України і Карпатських гір були дерев'яними та мали відкриті стіни.

А. Хата кінця XIX ст. в селі Шмиши Полтавської області. Внутрішній вигляд хати з господарським приміщенням. Національний музей народної архітектури та побуту України

Завдання на аналіз ілюстративного матеріалу як джерела інформації.

Працюємо у парі

Складіть розповідь про особливості підводної археології на Ілєвській підруччавці.

3. Де зберігаються речові пам'ятки історії?

Речові пам'ятки історії, зокрема знахідки археологами, зберігають у музеях. Дайте стисло роз'яснення, які види музеїв бувають і в чому полягають особливості їхньої діяльності.

Музеї поділяються на історичні, краєзнавчі, природничі, літературні, меморіальні, мистецькі, етнографічні, технічні. Є також історико-культурні заповідники, музеї-заповідники, музеї просто неба, меморіальні музеї-садиби, музеї історії техніки, музеї війни, музеї-апенки. Музеї також діють при багатьох установах та навчальних закладах.

Загальноісторичні музеї збирають, зберігають, вивчають і експонують для огляду матеріали про розвиток суспільства в різні історичні періоди, визначні історичні події, а також знаряддя праці, пам'ятки побуту та культури. Найбільшим таким музеєм у нашій країні є Національний музей історії України. У цьому зберігається понад 500 тисяч експонатів, які розповідають про історію України з найдавніших часів до сьогодення. Фізико Національного музею історії України є Музей історичних колекцій, де експонуються

Запам'ятайте

Музей — установа, в якій зберігають, досліджують і виставляють для огляду різноманітні пам'ятки історії людства, природи тощо.

Обговоріть у класі

Розгляньте картини відомих художників на історичну тематику. Що на них зображено (господарська діяльність, історична подія, історична особа тощо)? Як використати ці малюнки в навчанні?

- 1 Микола Іванков. В'їзд Богдана Хмельницького до Києва
- 2 Микола Павличенко. Життя в Україні
- 3 Сергій Васильович. Коши-гармиш з мотузкою
- 4 Наталія Павличенко. Петляки Петро Ковалюк-Савицький
- 5 Наталія Павличенко. Отаман Іван Сіро

Додатковий матеріал

139

Джерело до навчання історії

69

Ілюстративний матеріал як самостійне джерело інформації

В Україні головним спеціалізованим центром зберігання фотографій, кінофільмів, відеофільмів, грамофонних пластинок, магнітних касет є Центральний державний кінофотофоноархів України ім. Г.С. Пшеничного у місті Києві.

> Центральний державний кінофотофоноархів України ім. Г.С. Пшеничного

2. Як аналізувати фотографію?

Фотографія фіксує різноманітні аспекти людського життя: повсякдення, побут, моду, виробничі процеси, розваги, дозвілля, різноманітні історичні події тощо. Таким чином, фотографія стала хронікою суспільного та буденного життя як людства загалом, так і конкретної людини.

Фотографія є цінним історичним джерелом, оскільки на ній фіксуються інформація, зберігається та переноситься в часі та просторі. Вона неможливо зупинити час, фіксує миттєві події, явища, об'єкти. Досліджуючи фотографії, можна отримати інформацію про історичні події, авичай, культурне та політичне життя відповідного історичного періоду. Тому важливо ознайомити алгоритми аналізу фотоджерел.

Запам'ятайте

Алгоритм (послідовність кроків) дослідження фотоджерел:

1. Уважно розгляньте світлинку. Опиніть, що ви бачите на ній.
2. Коли був зроблений знімок (рік, пора року, подія)?
3. Опиніть осіб, зображених на фотографії, а також їхні дії.
4. Які об'єкти (предмети, речі, споруди тощо) зображені на фото?
5. Яку нову інформацію ви отримали, розглядаючи та аналізуючи це фото? У чому цінність фотографії для історика?

Практична робота

«Інформація про минуле з візуальних джерел»

Об'єднайтеся у групи

Спільно проведіть дослідження фотографій з певної тематики (можливе досліджувати кілька груп) відповідно до алгоритму їх аналізу. Виконайте додаткові завдання для кожної з груп. Результати вашого дослідження представте однокурсникам.

Група 1. «Українське село початку XX століття»

Як на фотографіях відображено життя українського села на початку XX ст.? Опиніть один, знаряддя праці тогочасних селян.

Значну увагу приділено формуванню вміння працювати з історичними та контурними картами

§ 6. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ НА ІСТОРИЧНИХ КАРТАХ

1. Як користуватися історичною картою?

Поміркуйте

На основі тексту визначте, яких правил варто дотримуватися під час роботи з історичною картою.

Запам'ятайте

Легенда історичної карти — це періодично вивчаючи на карті умовні позначки, символи і пояснює до них, які дозволяють відобразити від історичних подій чи особливостей розвитку країни (регіону) в певний історичний час.

Для того щоб отримати необхідну інформацію з карти, потрібно знати з якою працювати. Під час роботи з картою як джерелом інформації, варто дотримуватися таких правил:

1. Прочитайте назву карти. Вона завжди вказує на певний історичний час та історичний простір. Наприклад, «Світ напередодні Другої світової війни», «Європа у XV ст.», «Визволення та становлення Русі-України IX–XI ст.» тощо.
2. Знайдіть і уважно вивчіть легенду карти, яка містить умовні позначки, використані для відображення історичних подій чи особливостей розвитку території. Найчастіше її розміщують в одному з кутів карти.

Звичайні на історичних картах наводять такі умовні позначення:

- Щоб відобразити спрямування руху військ учасників подій (пересування в просторі народів, військ), використовують стрілки різної форми і кольору.
- Місця важливих битв позначають скрещенням зброї (мечі, списи, списки тощо).
- Місця позначають кружочками або квадратиками, а величчі поселення — кружочками малого розміру чи арабським.
- Щоб позначити кордони держав та інші межі, використовують різноманітні лінії (суцільні, пунктирні, штриховані тощо).

3. Як працювати з контурною картою?

Контурна карта — це особливий вид карт, на яких нанесені тільки контури країн та територій, основні географічні об'єкти (річки, моря, гори, місця розташування міст). Вони призначені для виконання навчальних завдань шляхом нанесення потрібних умовних позначень та назв об'єктів на основі карти в процесі вивчення історичних подій. У легенді карти мають бути відображені всі нанесені умовні позначення та пояснює, що означає з них означає.

Робота з контурними картами дає результат лише в тому разі, якщо дотримуватися певних правил. Оформлення контурної карти вимагає також уважності, охайності й точності.

Для роботи на контурній карті використовуйте прості й кольорові олівці. Не можна робити позначки формами, фломастерами та маркерами. Підписи назв територій, країн, населених пунктів варто робити друкованими літерами.

Картам відведено вагому роль у реалізації провідних функцій підручника.

Група 1. Карта «Київська держава за часів Ярослава Мудрого (1019–1054 рр.)»

1. Який історичний період відображено на цій карті? 2. Опишіть територіальні межі Київської держави за часів Ярослава Мудрого. Використайте при цьому назви річок, моря та гір. Вкажіть назви сусідніх держав та племен. 3. Назвіть столицю Київської держави. 4. Яку ще додаткову інформацію можна отримати з цієї карти?

2. Які історико-географічні регіони є на теренах України?

Поділ України на історичні регіони має умовний характер. Історико-географічні регіони, на відміну від сучасних адміністративних областей, не мають чітких меж і територіально не збігаються з ними. Це зумовлено тим, що протягом історії кордони таких регіонів змінювалися: дрібні з них у різний час входили до складу різних держав.

У вивченні немає єдиної думки, щодо кількості та назв історико-географічних регіонів на теренах України. Втім, більшість із них вирізняють такі: Середня Наддніпрянина, Поділля, Волинь, Поділля, Галичина, Закарпаття, Буковина, Північ, Бессарабія (Шадина), Таврія, Причорномор'я, Бугдан, Закарпаття, Донщина, Слобожанщина і Сіверщина.

Запам'ятайте

Історико-географічний регіон — територія, яка на історичному етапі та зобов'язана в певній мірі дієвості населення, його традицій, однієї, трьох мов, обриту є окремим.

Обговоріть у класі

Порівняйте карту «Історико-географічний регіон України» та адміністративну карту України (розміщена на форзаці підручника). Що в них є спільного, а що — відмінного?

